

Onze duurzame Handelsgeest

FOTOGRAFIE CHRIS DE BODE

Karlijn van Lierop:
Maker van nieuwe
handelsstromen,
zoals die in
duurzame palmolie.

Wij zijn een land van handelaren, vinden we van onszelf. En dat blijkt ook uit de cijfers. Met een aandeel van 3,7 procent in de totale wereldmarkthandel functioneert ons piepkleine landje als een belangrijke doorvoerhaven. De helft van wat ons land binnenkomt, gaat er ook weer uit, soms na een kleine bewerking. Niet al te veel, want produceren, dat kunnen de Duitsers veel beter. Ons aandeel in de wereldproductie is niet meer dan 1 procent. Vreemd genoeg is het onderwerp MVO tot nu toe vooral gericht geweest op het maken van steeds duurzamer producten. Waarom eigenlijk? Het is veel logischer om te kijken hoe wij Hollanders kunnen uitblinken in het verduurzamen van de handel. Daarin kunnen wij in excelleren. P+ ging op zoek naar *best practices*. En ontdekte dat niet alleen ondernemers, maar ook zelfs Nederlandse ngo's, wetenschappers en ambtenaren druk bezig zijn om nieuwe duurzame handelsstromen op te zetten en bestaande handelsketens te verduurzamen. De handel zit ons in het DNA gebakken. >

Compleet nieuwe handelsketen

De Nederlandse handelsgeest beheerst zelfs ngo's. Samen met bedrijven zetten maatschappelijke organisaties compleet nieuwe duurzame handelsketens op poten, zoals voor duurzame palmolie. Het is een grondstof die zo ongeveer in de helft van alle supermarkt-producten zit. Het aanbod overtreft nu zelfs al de vraag.

+ TEKST HANS VAN DE VEEN

Het goede nieuws is dat er steeds meer duurzame palmolie op de markt wordt aangeboden. Inmiddels voldoet al zo'n 10 procent van de wereldproductie aan internationale duurzaamheidscriteria. Het slechte nieuws is dat bijna niemand het spul koopt. Daardoor dreigt nu het gevaar dat de verdere groei stopt. Het hele project om de meest gebruikte plantaardige olie ter wereld te verduurzamen loopt gevaar. Dat de vraag tegenvalt, wijt de industrie onder meer aan het prijsverschil: 'gewone' palmolie is goedkoper dan de beschikbare duurzame palmolie. En dus schreef het productschap Margarine, Vetten en Oliën (productschap MVO) half september een brandbrief aan minister Verhagen van Economische Zaken, met het verzoek de invoerrechten op duurzame palmolie te schrappen. In de lopende gesprekken over vrijhandel van de Europese Unie met Indonesië en Maleisië (de twee belangrijkste producenten) moet Nederland zich hard maken voor het schrappen van de heffing van 3,8 procent, vindt het productschap. Schuift de sector, die in 2010 plechtig beloofde binnen vijf jaar alleen nog maar palmolie te zullen verwerken die aan de duurzaamheids-criteria voldoet, daarmee de spreekwoordelijke hete aardappel door naar de overheid? Absoluut niet, bezweert Karlijn van Lierop, unitma-

nager Duurzame Ontwikkeling bij het productschap. "De extra kosten voor gecertificeerde duurzame palmolie vormen in deze moeilijke tijden een probleem voor de industrie, dat valt niet te ontkennen. Maar wij zijn ook hard bezig andere drempels te nemen."

Om de palmolieketen te verduurzamen werd in 2003 met steun van de Nederlandse overheid de Roundtable on Sustainable Palm Oil opgericht. Een doorbraak, en een unieke samenwerking tussen producenten, verwerkende industrie en maatschappelijke organisaties. Maar in de praktijk bleek het niet mee te vallen om met meer dan vijfhonderd deelnemers, die allen hun eigen belangen verdedigen, overeenstemming te bereiken over criteria die een goede zorg moeten waarborgen voor mens, dier en milieu. Toen dat uiteindelijk wel was gelukt, en de productie van gecertificeerde duurzame palmolie vanaf 2008 in snel tempo op gang kwam, bleek dat de wereldmarkt 'prijskoper' was. Tijd voor actie, besloot het productschap van de Nederlandse oliën- en vettensector. Er werd een Task Force geformeerd, een samenwerkingsverband van producenten en afnemers van palmolie. Eind vorig werd een manifest gepresenteerd aan staatssecretaris Bleker van Economische Zaken, die enthousiast op dit

Hoe groot is de rol van Nederland?

Met ruim 35 procent van de totale Europese import van palmolie is Nederland veruit de belangrijkste importeur én verwerker van palmolie. In 2010 vertegenwoordigde die import een handelswaarde van 1,1 miljard euro. De olie wordt door de oliën- en vettensector hier geraffineerd en verder verwerkt. Palmolie zit in ongeveer de helft van alle producten in onze supermarkten: van margarine tot koekjes, shampoo en zeep. Natuurbeschermers vrezen dat daar een nieuw product bij gaat komen: biodiesel. De Westerse zoektocht naar biobrandstoffen leidt tot nieuwe plantages en meer bosverlies. De Europese Commissie sprak zich vorig jaar uit tegen het gebruik van palmolie als autobrandstof.

initiatief vanuit de sector zelf reageerde. Dat deden ook ngo's als Oxfam Novib en het WNF – niet vertegenwoordigd in de Task Force maar wel lid van de Rondetafel. Ook zij drongen aan op snelle en concrete actie. Er wordt genoeg duurzame palmolie geproduceerd om aan de hele Nederlandse vraag te voldoen, zei Adri Pappa, directeur Allianties van Oxfam Novib. "Er zijn geen excuses om niet nú al over te schakelen op duurzame palmolie. Daarom willen we niet alleen plannen zien van de Task Force, maar ook graag concrete aankoopvolumes." "Volkomen terecht", noemt Van Lierop het ongeduld van de maatschappelijke organisaties, Zij is vanuit het productschap MVO voorzitter van de Task Force. "Het is de hoogste tijd dat de verwachtingen worden waargemaakt, en daar trekken we ook hard aan. Begin komend jaar komen we met een eerste voortgangsrapportage." Van Lierop verdiende haar sporen op MVO-gebied bij adviesbureau Good Company, het Centre for Sustainability (Nyenrode) en de Universiteit van Utrecht. Met de Task Force staat ze in de praktijk en probeert ze de barrières op te ruimen die de industrie ervan weerhouden over te stappen op gecertificeerde palmolie. "We hebben alle schakels in de complete keten bij elkaar gebracht, vanaf het moment dat palmolie Europa binnenkomt.

Ook de tussenhandel en de supermarkten zijn aan boord. Met elkaar hebben we afgesproken dat we willen overstappen op 100 procent duurzame palmolie, uiterlijk in 2015. We gaan dus niet meer naar elkaar kijken wie de eerste stap zet, want dat verlamt. We zijn nu bezig met hele concrete actieplannen, en kijken hoe we de brancheorganisaties en bedrijven kunnen helpen om daadwerkelijk over te schakelen. En dat lukt, de margarine-industrie stapt eind dit jaar voor al hun merken over op duurzame palmolie."

Van Lierop roemt de "unieke samenwerking" in de Rondetafel, die het mogelijk maakt grote stappen te zetten. En ze omschrijft organisaties als het Wereldnatuurfonds, Solidaridad en Oxfam Novib als "onmisbare partners". "Als je als industrie zelf met een standaard naar buiten komt, kijkt de buitenwacht daar anders tegen aan dan wanneer er steun is van bekende ngo's. Hun steun is voor ons van doorslaggevend belang. En met constructieve kritiek houden ze ons scherp."

www.mvo.nl
www.taskforceduurzamepalmolie

Karlijn van Lierop is voorzitter van de Task Force voor Duurzame Palmolie: "Als je als industrie zelf met een standaard naar buiten komt, kijkt de buitenwacht daar anders tegen aan dan wanneer er steun is van bekende ngo's."

Waarom is duurzame palmolie iets duurder?

De productie van palmolie leidt tot ontbossing. Per minuut gaat er één hectare aan landbouwgrond of regenwoud verloren aan palmolieplantages, stelt Oxfam Novib. Duurzame teelt moet dat voorkomen. Daartoe zijn door de Roundtable on Sustainable Palm Oil richtlijnen opgesteld, waarbij zowel bij de teelt als bij de handel rekening wordt gehouden met mens, dier en milieu. Een belangrijk criterium is dat nieuwe plantages geen oerbos of gebieden met een grote biodiversiteit mogen vervangen. Andere criteria gaan over het respecteren van rechten van lokale bewoners en werknemers, en het in stand houden van de leefomgeving van bedreigde diersoorten. Onafhankelijke auditors bekijken of de plantages voor certificering in aanmerking komen. Dat brengt natuurlijk wel extra kosten met zich mee, net als de duurzame productie zelf en het gescheiden behandelen van de gecertificeerde palmolie. Dat verklaart de hogere prijs van gecertificeerde palmolie. Het scheelt gemiddeld 2,50 euro op een ton.

Hollandse algen op de wereldmarkt

In juni opende Wageningen Universiteit en Researchcentrum (Wageningen UR) een ambitieus onderzoekscentrum, AlgeaParc geheten. Een team van zo'n 25 Wageningse onderzoekers vergelijken er in vijf bioreactoren algenkweken: welk typen buizen en vijvers geven de meeste kilo's algen van de beste kwaliteit? Is deze kennis verhandelbaar?

+ TEKST MARIANNE HESELMANS

Wageningen UR wil, aldus het onlangs uitgekomen strategisch plan 2011-2014 de 'ingeslagen weg naar een steviger positie in de opdrachtenmarkt met kracht voortzetten.' Het AlgeaParc van 3,3 miljoen euro is mede betaald door het bedrijfsleven. Op de lijst van achttien partners staan vooral veel multinationals, waaronder BASF, DSM, Unilever, Exxon-Mobil, en Nestlé Oil. Maar ook kleinere bedrijven zoals het Zweeds algenkweekbedrijf Simris Alg en het Nederlandse Drie Wilgen Development voor duurzame bioenergie zijn erbij betrokken.

Als enthousiaste, en soms als alge verklede, 'Algeniers' dingen de algenonderzoekers mee naar de Academische jaarprijs en de Labyrintprijs voor het onderzoeksteam dat zijn onderzoek het beste aan een groot publiek weet te verkopen. En hoewel veruit het grootste deel van het algenonderzoek nog steeds biochemisch, genetisch en technologisch van aard is, net als vroeger, hebben ze er nu zeker ook een goed verhaal bij over duurzaamheid: uit algen zijn industriële eiwitten, zetmeel, oliën en bio-energie te halen met minder landgebruik,

water en energie. De Algeniers hebben uitgerkend dat het aantal te oogsten kilo's per hectare grond tien keer meer kan zijn dan van koolzaad, en dertig keer meer dan van palmolie. Bijdragen aan duurzame productie, multidisciplinair, samenwerking met bedrijfsleven en overheidsinstanties – het is volgens de in september uitgekomen marketing brochure 'Wageningen UR in global food chains' typisch voor de 'Wageningse aanpak'. In deze en de andere net uitgekomen WUR-glossy's voor potentiële klanten, staan nog veel meer voorbeelden van dit type op de markt gericht onderzoek: insectenkweken voor voedingseiwitten, ziekteresistente aardappelen, onderzoek naar belemmerende wetgeving om voedselverspilling tegen te gaan, impactevaluatie van ontwikkelingsprogramma's, risicoanalyses van nieuwe voedingsmiddelen, enzovoort. Minister Verhagen van EL&I noemde tijdens de opening van het academisch jaar Wageningen 'een lichtend voorbeeld'. Maar een kanttekening is wel op zijn plaats. Ga je nu kijken welke 'Wageningse' ontwerpen en ideeën al echt door bedrijven en overheidsinstanties gebruikt worden, dan valt dit nog behoorlijk

tegen. De regelgeving werkt belemmerend. Dit geldt voor genetisch gemodificeerde gewassen en maatregelen om voedselverspilling tegen te gaan. En/of de vernieuwende ontwerpen en ideeën zijn zo duur of risicovol dat nog geen bedrijf ze daadwerkelijk wil oppakken. Zie de grootschalige insectenkwekerijen, de 'comfortstallen' voor varkens. Om met de Algeniers te spreken: 'De kostprijs van biodiesel uit algen is momenteel nog 3,5 keer zo hoog als biodiesel uit olie, en twee keer zo hoog als die uit koolzaad.' Voorlopig nog niet haalbaar dus. Maar wat de marketing en het netwerken betreft, die is inderdaad al veel beter dan die van welke andere kennisinstelling in Nederland ook.

www.algae.wur.nl/UK

Urgenda durft handelaar te zijn

Marjan Minnesma heeft iets geflikt dat vóór haar niemand heeft gedaan. De directeur van Urgenda kocht een grote partij zonnepanelen in bij een Chinese fabriek voor Nederlandse klanten. Daarmee sloeg ze twee vliegen in één klap. De hoeveelheid zonnestroom nam toe met tien megawatt, en de prijs van zonnepanelen zakte, "al kwam dat echt niet alleen door deze actie."

+ TEKST HAN VAN DE WIEL

Minnesma: "Kennelijk moest iemand het een keer voordoen". "Mensen zien op tegen een hoop gedoe." Nu de collectieve inkoopactie een succes is geworden, willen velen weten hoe ze dat voor elkaar heeft gekregen. "Ik krijg doorlopend mensen over de vloer die willen weten hoe het moet, waarop ze moeten letten. Straten die gezamenlijk zonnepanelen willen inkopen, zzz'ers die een gat in de markt zien, grote bedrijven, ngo's, organisaties als LTO. Maar ik denk dat veel mensen onderschatten hoe ondernemend je hiervoor moet zijn." Hoe maakte Minnesma van haar eigen ngo tijdelijk een handelshuis? Ze ging eerst alle banken in Nederland af (op de ING na) om voorfinanciering te krijgen. Niet één bank had vertrouwen in haar. Investeerders idem dito en de Stichting Doen ook niet. "Het moest binnen korte tijd rond zijn. Daar is men niet op ingesteld." De Chinese producent had meer vertrouwen in haar. "Ik hoefde bij de bestelling niet meer dan 20 procent aan te betalen. Dat lukte goed, want onze klanten betaalden ook 20 procent aan voorschot aan ons. Pas bij aankomst in Europa hoefden we de rest te betalen.

Ze gaven bovendien extra korting die wij weer doorgaven aan klanten die drie weken voor levering al hadden betaald. Dat deed 95 procent en zo lukte het zonder lening en subsidie."

Haar verhalen over de ónvoorziene gebeurtenissen zijn ronduit hilarisch. Minnesma spreekt van een 'kettingreactie'. De ramp met de kerncentrale in het Japanse Fukushima noopte de schepen met de panelen tot omvaren. Vervolgens was het een crime om de panelen uit de haven van Antwerpen naar Nederland vervoerd te krijgen: het btw-nummer dat Minnesma had aangevraagd bleek niet in de internationale computers te zitten. Toen dat in orde was, waren de beschikbare vrachtwagens om de panelen naar Nederland te vervoeren besproken. "Ik heb acht maanden veertig uur per week gewerkt om het project in de hand te houden. Je moet dag en nacht klaar staan. Blijkt net dat ene schroefje niet meer leverbaar te zijn en dreigt een vertraging van drie weken bij het monteren van de panelen. Dat kan natuurlijk niet. Dus ik heb stad en land afgezocht naar een andere leverancier van het schroefje."

"Mij lag dat ondernemende wel", zegt Minnesma. "Maar ik denk dat een deel van de mensen die ons initiatief willen voortzetten niet ondernemend genoeg van aard is. Je moet er bovenop zitten en continu oplossingen verzinnen voor problemen. Je kunt niet bij elk probleem gaan vergaderen. Je moet risico's durven lopen, anders ben je net zo traag als bedrijven in de huidige situatie, waarin iedereen op elkaar gaat zitten wachten. Wij doen dit om zonne-energie te versnellen." Minnesma kijkt tevreden terug. Er is een grote hoeveelheid zonnepanelen bij geplaatst zonder subsidie en met forse korting voor de klanten. Er zijn nieuwe omvormers op de markt gekomen. En honderden installateurs hebben ervaring opgedaan met het plaatsen van panelen. "Dat heeft veel installateurs aan het denken gezet. Ze zien er nu business in en zullen eerder hun klanten adviseren over te stappen op zon. Dat vind ik de winst van dit project. De banken daarentegen zien nog steeds beren op de weg. Die hebben regels, waarop dit soort projecten alleen minnen scoort."

www.urgenda.nl

Grondstoffenrotonde als pakhuis

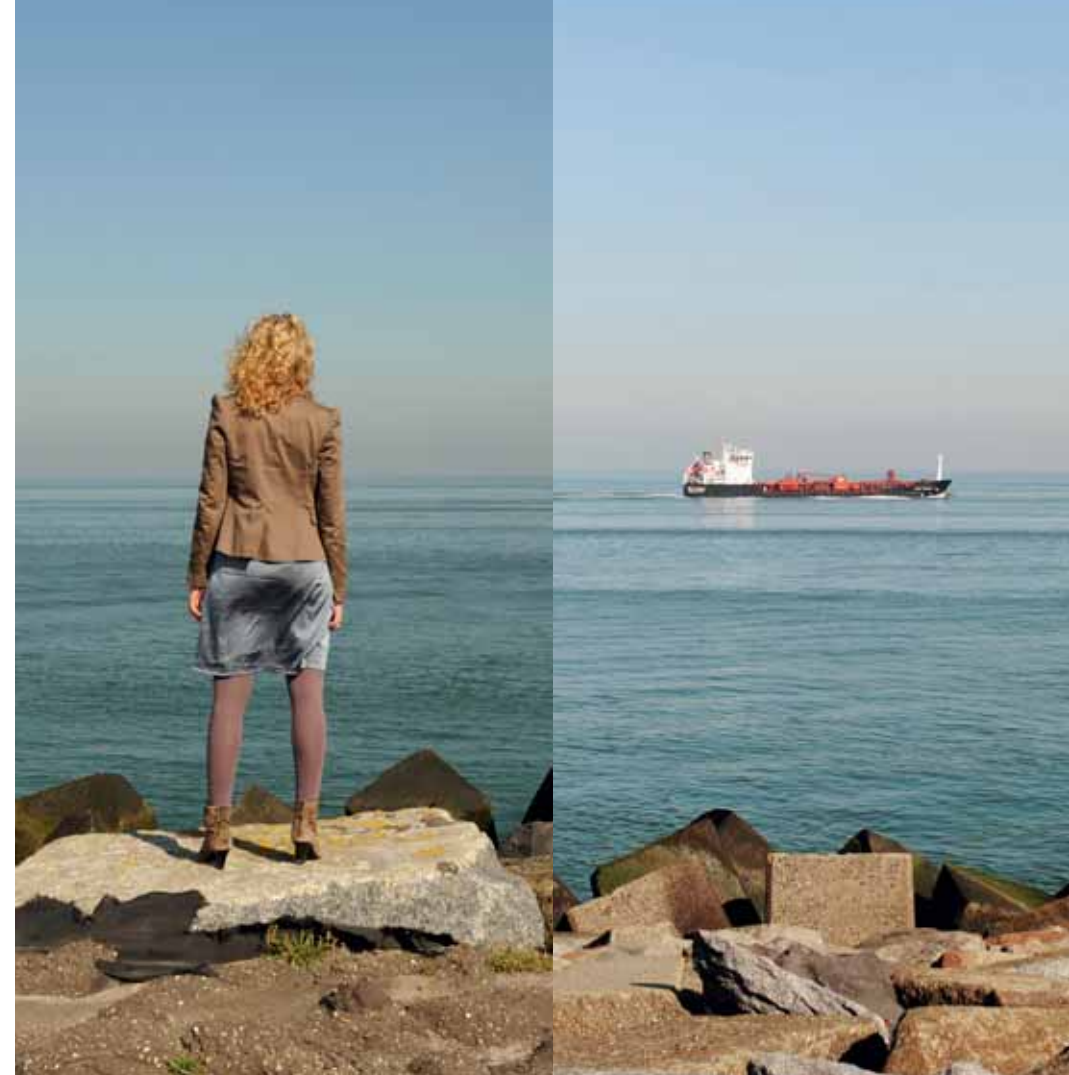
Nederland is recyclekampioen, maar het kan nog veel beter. Innovatiever vooral. De universiteiten en hogescholen hebben hun krachten gebundeld. We verkopen onze herwonnen grondstoffen veel te makkelijk door aan China. Er zit veel meer handel in het zelf hergebruiken. Een grondstoffenrotonde is een van de opties.

✦ TEKST HAN VAN DE WIEL

Het Nederlandse afvalbeheer behoort tot de wereldtop. Schrijft staatssecretaris Joop Atsma in zijn recente Afvalbrief. Lees even mee: de groei van de afvalproductie is gestopt, het afval wordt hoogwaardig verwerkt en de afvalsector is een duurzame en innovatieve sector. 80 Procent van het afval wordt gerecycled en uit 16 procent wordt energie gewonnen. Slechts 4 procent van het afval belandt op de stortplaats. Atsma ontvouwt in zijn brief geen wilde plannen. Hij wil het percentage recycling opschroeven van 80 naar 83 procent in 2015. De winst, schrijft hij, is te halen bij consumenten, omdat daar de recycling nog achterblijft. Tweede Kamerlid Stientje van Veldhoven (D66) is niet onder de indruk van Atsma's doelstelling. "Ik vind het ambitieniveau te laag. Een verhoging van 80 naar 83 procent, dat lijkt erop dat we bijna klaar zijn. Ik dacht van niet. Bovendien worden veel afvalstoffen laagwaardig gerecycled. Ze komen bijvoorbeeld terecht in de ondergrond van wegen. Dat is niet mijn idee van hergebruik. Er is dus nog een hele slag te maken in het hoogwaardig recyclen van grondstoffen."

Dit voorjaar opperde Van Veldhoven het idee van Nederland als grondstoffenrotonde. Afvalstromen komen de rotonde in, krijgen een bewerking, en verlaten de rotonde als grondstoffen om hun weg te vinden in producten, of om geëxporteerd te worden. Rotterdam speelt in het idee van die rotonde een belangrijke rol, omdat het een goede infrastructuur heeft om grote hoeveelheden bulkgoederen snel en goedkoop af te wikkelen. Een aantal onomkeerbare trends noopt tot het anders omgaan met grondstoffen: de groeiende wereldbevolking en de groei van de consumptie. Sommige grondstoffen zijn inmiddels schaars geworden door de exploderende vraag van China, andere voormalige ontwikkelingslanden staan al in de rij. De prijzen van zeldzame aardmetalen zijn

sky high en stijgen voorlopig door. Er is dus alle reden zuinig met grondstoffen om te gaan, de ketens te sluiten, de logistiek rond afval beter te organiseren en producten zo te ontwerpen dat alle grondstoffen teruggewonnen kunnen worden. In zijn Afvalbrief gaat Atsma in op het idee van de grondstoffenrotonde. Volgens hem is er in Nederland al sprake van een grondstoffenrotonde 'door het vele recyclen'. Daarmee doet hij op papier, glas, metaal en gft-afval. Maar er kan nog meer gebeuren. 'Als meer materialen in de kringloop worden gehouden, kunnen meer activiteiten ontstaan waar ons land economisch van kan profiteren. Recycling betaalt zichzelf dan terug. Tegelijkertijd stimuleren we daarmee onze kenniseconomie en maken we ook de schaarse grondstoffen die in het afval zitten beschikbaar.' De universiteiten en hogescholen hebben de aansporing van Atsma niet nodig. Ze hebben een interuniversitair Kennisplatform Duurzaam Grondstoffenbeheer, waarvan Jan-Henk Welink van de TU Delft de secretaris is. Welink bekritiseert de 'ouderwetse manier' waarop Atsma over recycling praat. "Als hij het over afval heeft, denkt hij aan een zak huishoudafval: wat zit daar in dat nog bruikbaar is?" De ambities van het Kennisplatform gaan vele malen verder. Het buigt zich over de vraag hoe we efficiënt, slim en duurzaam kunnen omgaan met grondstoffen. Het Kennisplatform verzamelt en deelt kennis van Nederlandse universiteiten en hogescholen en stimuleert toepassing daarvan bij bedrijven en productketens. Onlangs presenteerde het Kennisplatform, dat in maart werd opgericht, zich voor het eerst aan een groter publiek met een mini-symposium aan de TU Delft. In een slopend tempo presenteren onderzoeker hun bevindingen, voor een gewone sterveling soms nauwelijks te volgen. Naast collega-wetenschappers zitten er opvallend veel mensen uit de afvalsector in de

zaal. Zij zijn op zoek naar nieuwe business, nu afval door steeds meer mensen wordt gezien als waardevolle grondstof.

Hoogleraar Peter Rem (TU Delft) geeft een presentatie over scheidingstechnologie voor vast materiaal. Hij laat een dia zien waarop links een container met ongesorteerd afval plastic staat en rechts drie maatbekers met een drabbige zwarte vloeistof, waarin, als je goed kijkt, onbestemde dingen drijven. "Dit is magnetiseerbare vloeistof", zegt Rem. De vloeistof bestaat uit magnetische ijzeroxidendeeltjes gemengd met water. Door een magnetisch veld worden de deeltjes aangetrokken, waardoor er schijnbaar een hogere dichtheid in de vloeistof ontstaat op verschillende hoogten in die vloeistof. Tot zover de fundamentele wetenschap. Maar daar was het Rem, in 2008 verkozen tot de meest ondernemende wetenschapper van de TU, niet om te doen. De vloeistof kan namelijk praktisch worden toegepast in de afvalsector. Als je gemengd afval in de vloeistof gooit, blijft het door verschillende dichtheden op verschillende hoogten zweven. Deze nieuwe scheidingstechniek maakt het onder meer mogelijk om verschillende plastic-

en metaalsoorten te scheiden, zodat een veel hoogwaardiger vorm van recycling mogelijk is. Het voorbeeld van Rem maakt duidelijk dat er op afvalgebied veel meer mogelijk is dan nu gebeurt en dat hoogwaardige recycling iets anders is dan het beter gescheiden aanleveren van afval door huishoudens. Al is met name het scheiden aan de bron van groente-, fruit- en tuinafval van wezenlijk belang voor de kwaliteit van de compost: nascheiding is hier geen optie. Van Veldhoven heeft tijdens talrijke werkbezoeken indrukwekkende voorbeelden gezien, zegt ze. Het bedrijf Coolrec specialiseert zich in afgedankte koelkasten. "Na het aftappen van schadelijke CFK's worden de koelkasten geshredderd, en daarna vindt een scheidingsproces plaats. Het plastic dat overblijft wordt weer gebruikt. Niet om anti-parkeerpaaltjes te maken, maar als behoorlijk hoogwaardig plastic in koelkasten. Zo komen grondstoffen op de rotonde." Fosforproducent Thermphos in Zeeland, vorig jaar nog negatief in het nieuws vanwege de uitstoot van dioxine en zware metalen, realiseert zich dat fosfaat een van de essentiële grondstoffen is voor de landbouw en dat je de stof heel goed kunt recyclen uit menselijke ontlasting. Van Veldhoven:

Nederland gaat 'groene handelsmissies' uitvoeren. Eén van de maatregelen die vallen onder de 'Green Deal'.

"Het bedrijf wil de eerste 'fosfaatmijn' in Europa openen. Dat is een extreem voorbeeld van het zogenaamde urban mining."

"Nederland is goed in het bedenken van nieuwe technologie en het vermarkten daarvan, ook internationaal", zegt Welink. Maar over Nederland als grondstoffenrotonde van Europese afvalstromen heeft hij zijn twijfel. "De plastics gaan al het land uit, metalen en zeldzame aardmetalen ook." Maar als we ons beginnen te realiseren welke potentiële waarde we weggooien door afval over de grenzen te 'dumpen', zou daar wel eens snel verandering in kunnen komen. ■